

u Bavorova. Časové rozpětí vzniku sídel zahrnuje období od 12. století do první poloviny 17. století.

Úvodní kratší statě nezaprou svůj původ v prvním vydání. Ve stručnosti jsou zde zmíněny počátky slovenského osídlení z 9. až 12. století, základní sídelní struktura a dálkové cesty; spíše jen připomenuta je významná úloha Bavorů ze Strakoníc a jejich panství. Škoda, že zde nebylo překročeno topografické vymezení práce a téma nebylo pojednáno v rámci širšího regionu. To se týká zejména problematiky Prácheňského kraje, jehož součástí bylo také Strakonicko. Následně jsou zmíněna drobná sídla spadající do prvotního období – Radomyšl, hrady ve Strakonících, Blatné a také Střela, u které autoři zvažují dokonce vyšší stáří než u Strakoníc, což, jak sami uvádějí, je pouze hypotetický předpoklad.

Další kapitola je věnována 14. století, kdy vznikla početná řada tvrzí a hrádků. Šířeji se autoři zastavují u založení hradu Helfenburku u Bavorova a přestavby Blatné. Období husitské a pohusitské charakterizuje zlepšování obranyschopnosti starších tvrzí, např. Dobrše, Lnářů nebo Libějovic. Zmíněny jsou postupné proměny hradního areálu ve Strakonících, Blatné a také vznik nového opevnění na Helfenburku. Úvodní část je ukončena dvěma kapitolami o 16. a 17. století a pronikání renesance, postupných modernizací starších tvrzí a jejich osudech po třicetileté válce. Zdůrazněn je význam goticko-renesanční stavby jižního paláce na Blatné připisovaného Benediktu Riedovi, která je v širokém okolí nejranějším projevem nového slohu.

Hlavní část knihy tvoří alfabetycky řazený katalog hradů, hrádků a tvrzí. Záhlaví hesla vždy obsahuje katastrální příslušnost a orientační vzdálenost od větších obcí, vlastní text se skládá z dějin objektu a v případě, že jde o dosud existující stavbu, také z architektonického či stavebněhistorického rozboru a soupisu literatury (podrobnější poznámkový aparát bohužel chybí). Obrazové přílohy v textu zahrnují především půdorysy, plány a historická vyobrazení. Fotografie objektů jsou umístěny až v zadní části knihy, což je zjevně reziduum prvního vydání, kdy k tomuto řešení vedla použitá technologie tisku a snaha o úsporu křídového papíru. Vzhledem k faktu, že nové vydání je celé na křídě, mohly být obrázky vkládány přímo k heslům, což by bylo čtenářsky jistě přívětivější. V textu navíc odkazy na obrazové přílohy nejsou uvedeny.

Výrazné rozšíření knihy představuje zpracování čtyř zmíněných velkých hradů, přičemž zejména hesla věnovaná Strakonícím a Střele jsou velmi důležitá. Střela dosud stála na okraji badatelského zájmu a teprve Kašička s Nechvátalem

přinesli podrobnější stavební rozbor. V případě známějších Strakoníc autoři zhodnotili výsledky recentních výzkumů, které zásadně mění pohled na stavení vývoj hradu; jde především o nové datování kostelní věže a archeologický výzkum na druhém nádvoří, při kterém bylo odhaleno východní hradní křídlo ze 13. století. Tato nově objevená část hradu patřila Bavorům ze Strakoníc a k jejímu zániku došlo někdy krátce po roce 1402. Podrobně jsou pojednány i Helfenburk a Blatná. Součástí hesel je podrobný plánový materiál, některé půdorysy jsou zde publikovány vůbec poprvé. Za pozornost stojí zejména vyhodnocení stavebního vývoje hradu a komendy ve Strakonících.

Na závěr je třeba připomenout, že Františku Kašičkovi a Bořivoji Nechvátalovi patří dík nejen za zmapování v titulu zmíněných tří oblastí, ale i Prachaticka (1990) a Písecka (1995, s Tomášem Durdíkem). Díky jejich úsilí tak patří tato část jihozápadních Čech v poznání feudálních sídel k nejlépe zpracovaným regionům.

FRANTIŠEK ZÁRUBA

REGIONALIA

Daniel KOVÁŘ, *Fundatio civitatis. Zrození královského města Českých Budějovic*, Veduta, České Budějovice 2015

160 s., ISBN 978-80-86829-98-2

V roce 2015 si město České Budějovice připomnělo 750 let od svého vzniku. Z mnoha jubilejních publikací je z hlediska odborného přínosu třeba vyzdvihnout *Fundatio civitatis* z pera Daniela Kováře, který se dlouhodobě zabývá historií jižních Čech a vydal na toto téma nespočet studií. Kniha přináší především souhrnné informace o příčinách založení budoucí jihočeské metropole stejně jako o jejích počátečních osudech.

Publikace je rozdělena na několik nestejně rozsáhlých kapitol, z nichž první dvě mapují širší kontext založení města na soutoku Vltavy a Malše. Autor zde sumarizuje okolnosti mocenského soupeření Vítkovců a českého krále v polovině 13. století, poté přechází k samotnému jádru lokace jihočeského centra, již označuje „za nejlépe vydařenou, prověřenou sedmi a půl stoletími historického vývoje“. V kapitole „Budějovice

před Budějovicemi“ se rovněž věnuje předchozím založením v dané oblasti, zejména osadě Budišovovice ležící severně od nynějšího městského centra. Tu inicioval Budišov ze Železnice na Jičínsku, od něhož budoucí město odvozovalo své pojmenování a jenž stejně jako jeho syn Čech hrál úlohu přemyslovského exponenta na vítkovském jihu. Druhým analogickým případem byla jižněji položená vesnice Stradonice (později Rožnov), která stejně jako dále po proudu ležící Bavorovice dokládá snahu dalších mocenských hráčů, v tomto případě Rožmberků, resp. benediktinského řádu, o získání kontroly nad důležitým soutokem Malše a Vltavy. Přestože přesné okolnosti nejsou jasné, z pomyslného souboje vzešel jak známo vítězně český král Přemysl Otakar II.

Kapitola „Zrození města“ pojednává o způsobu výběru místa pro výstavbu a o roli lokátora, zvíkovského purkrabí Hirza. V kontextu jubilejních oslav zůstává pozoruhodné, že samotná zakládací listina města se nedochovala: za akt fundace je totiž považována listina z 10. března 1265 (dochovaná ovšem pouze v opisech ze 16.–18. století) potvrzující, že rytíř Hirzo předal pozemek ke stavbě kláštera dominikánům „v místě, kde má být stavěno nové město u Budějovic“. Autor se v této části také soustřeďuje na způsob, jakým vznikl pravidelný a dodnes dobře patrný půdorys královského města. V dalším výkladu se pak věnuje jednotlivým význačným stavbám v nově založeném městě, jakými byly zmíněný dominikánský klášter či kostel sv. Mikuláše, ale i stavbám technického rázu, k nimž patřily městské hradby, síť ulic či nezbytný systém odvodňování toků. Pátá kapitola čtenáře více vtahuje do samotného života uvnitř městských hradeb: kromě správních a ekonomických záležitostí zde řeší např. obtížnou otázku určení jazykové příslušnosti jeho obyvatel.

Závěr publikace rámuje tři kratší exkursy. Vyvracejí zakořeněné mýty spojené se založením města, krátce je pojednáno o výstavbě nových částí Českých Budějovic, jež navazovaly na uliční síť a pravidelnost Hírzovy lokace. V souvislosti s kontextem vydání knihy se autor též vrací k předchozím oslavám českobudějovického jubilea, zejména k té poslední v roce 1965. Zmínka o „propáleném šustáku“, který způsobila nevhodná pyrotechnika, představuje úsměvnou tečku za dějinami založení Českých Budějovic a jeho důsledky pro pozdější staletí.

Na knize je třeba ocenit především velmi poučné a přehledně koncipovaný obsah. Jednotlivé kapitoly jsou rozděleny na menší části, k nimž místo poznámek bývají přiřazeny zkrácené bibliografické odkazy. Ačkoli se kniha zaměřuje na počátky jednoho města, čtenář má na základě

mnoha srovnání a analogií možnost seznámit se s obecnou praxí zakládání středověkých urbáních lokalit. Kromě jiného se publikace vyznačuje vysokou úrovní grafického zpracování; množství kvalitních fotografií zde doplňují názorná schémata, přehledné mapy a letecké snímky. Knihou *Fundatio civitatis* dostalo „město v nejlepších letech“ ten nejlepší dárek.

JAROSLAV SVÁTEK

Tomáš HRUBÝ, *Osídlenie Dolného Považia v stredoveku. Príspevok k dejinám sídelného vývoja Západného Slovenska*, Towarzystwo Słowaków w Polsce – Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Trnava 2015

252 s., ISBN 978-83-7490-900-6

Jako téma dizertace, obhájené autorem na trnavské univerzitě ve stejném roce vydání knihy, se tisícileté dějiny osídlení jedné z nejurodnějších, a tudíž nejexponovanějších oblastí na území dnešního Slovenska jeví jako velmi obtížné. Práce předkládá krátký souhrn vývojových etap osídlení od raně slovanského období po závěr středověku, podrobnější vhledy do dějin jednotlivých žup a slovníček lokalit nacházejících se v oblasti zhruba odpovídající povodí Váhu, a to od jižního okraje Trenčianské kotliny po Malý Dunaj. Ke každé lokalitě je připojen nástin geograficko-historického vývoje.

Slovník i vývojové přehledy žup jsou si obsahově velmi podobné. Vedle souhrnu zmínek, pocházejících povětšinou z listin a excerpovaných přímo z budapeštských archivů, podávají přehled výkladů významů místních jmen, řidčeji narazíme také na evidenci archeologických nálezů. Excerpce, shrnutí a přehledně podání tohoto druhu dat je nejpracnější a zároveň nejpřínosnější stránkou knihy. Musím ale konstatovat, že pro komplexní zpracování tematiky zůstává řada zdrojů poznání nevyužita – zohlednění kvality míst z hlediska krajinných dispozic, povrchový průzkum, mladší písemné prameny a novověké mapy, studium katastrálních hranic či tvarů pluzhín.

V případě vysvětlení hlubších strukturálních procesů dějin osídlení autor mnohdy pouze přebírá názory ze starší literatury, ze zahraničních autorů nevyužívá nabízející se analogie a většinou bere v potaz pouze práce zabývající se slovenským prostředím. U některých témat přejímá problematiku, či dokonce mylný výklad (cesty,